

Formy wieloetnicznej pomocy społecznej na obszarach największych ośrodków miejskich Euroregionu Karpackiego

Streszczenie

Artykuł przedstawia wybrane elementy zorganizowanej pomocy społecznej w największych miastach Euroregionu Karpackiego, na obszarze Polski, Słowacji i Ukrainy. W szczególności podkreślono działalność społeczną mającą na celu pomoc najuboższym i potrzebującym prowadzoną przez organizacje społeczne związane z dominującymi lokalnie ośrodkami religijnymi. Charakterystyczną ich cechą jest jednak dobroczynność nie opierająca się jedynie przynależności do określonych związków religijnych, ale także pomoc dla rodzin „mieszanych” wielonarodowościowych i bez względu na wyznawaną religię. Jest to jednak szczególnie charakterystyczne dla działań stowarzyszeń chrześcijańskich, w tym szczególnie „Caritas”. Podkreślenia wymagają także cykliczne akcje zbiórki pieniędzy i „darów serca” dla potrzebujących szczególnie w okresie zimowym, pomoc w kształceniu dzieci i młodzieży, ale także akcje spontaniczne w przypadku wystąpienia lokalnych klęsk żywiołowych. Porównując działalność charytatywną w poszczególnych krajach (miastach) i organizacjach, dostrzegamy wiele cech podobnych, zwłaszcza w przypadku osób starszych i niepełnosprawnych, wymagających stałej opieki. Programy te są często profilowane pod konkretne potrzeby osób ubogich czy niedołączonych, oferując nie tylko wsparcie finansowe, ale także lekarstwa, ubrania, usługi rehabilitacyjne, jak również wsparcie kulturowe oraz integracji społecznej. Wymienione tutaj elementy pomocy społecznej, zwłaszcza na obszarze pogranicza kulturowego wybitnie pozytywnie świadczy o tutejszych społecznościach, które wspierają się bez względu na narodowość i wyznawaną wiarę, gdyż pomoc potrzebującym jest dla nich najważniejsza.

Słowa kluczowe: pomoc społeczna, Caritas, Euroregion Karpacki, Przemyśl, Lwów, Prešov, ubodzy, niepełnosprawni, pomoc: dzieciom, starszym, przewlekłe chorem

Summary

The article presents selected elements of organized social assistance in the largest cities of the Carpathian Euroregion, in the area of Poland, Slovakia and Ukraine. In particular, social activity aimed at helping the poorest and the needy, conducted by social organizations associated with the dominant local religious centers, was emphasized. Their characteristic feature, however, is charity not only based on belonging to specific religious associations, but also help for „mixed” multinational families and regardless of their religion. However,

it is especially characteristic of the activities of Christian associations, especially "Caritas". The cyclical fundraising campaigns and "gifts of the heart" for those in need, especially in winter time, should also be emphasized in educating children and youths, but also spontaneous actions in the event of local natural disasters. Comparing charity activities in individual countries (cities) and organizations, we can see many similar characteristics, especially in the case of older and disabled people, requiring constant care. These programs are often tailored to the specific needs of the poor or infirm, offering not only financial support, but also medicines, clothing, rehabilitation services, as well as cultural support and social integration. The elements of social assistance listed here, especially in the area of the cultural borderland, are very positive evidence of the local communities that support each other regardless of their nationality and faith, because helping those in need is the most important for them.

Keywords: social assistance, Caritas, Carpathian Euroregion, Przemyśl, Lviv, Prešov, the poor & the disabled, help support for children, the elderly, the chronic illness

Wstęp

Opracowanie niniejsze charakteryzować będzie elementy historii, współczesność oraz perspektywy organizacji charytatywnych, pomocy społecznej i filantropii wśród mniejszości narodowych w dużych skupiskach miejskich, wybranych krajów Europy Środkowej na przełomie XX/XXI wieku. Bazując na chrześcijańskich podstawach lokalnych dzieł dobroczynności, których krótka charakterystyka przedstawiona będzie na początku pracy, w części drugiej skupimy się na analizie konkretnych akcji pomocy społecznej realizowanych przez wolontariuszy społeczność polskiej i ukraińskiej w Przemyślu (Polska), a także społeczności polskiej i żydowskiej we Lwowie (Ukraina) oraz w celu ukazania specyficznych kontrastów i różnorodności narodowo-wyznaniowych w Euroregionie Karpackim przedstawiona zostanie pomocniczość społeczności rusińskiej, żydowskiej i węgierskiej w Prešovie (Słowacja).

Zakładamy, że aktualna programowa działalność krajowych ośrodków pomocy społecznej w poszczególnych wymienionych krajach i miastach, jest dosyć dobrze poznana ze względu na możliwości wymiany informacji za pośrednictwem Internetu. Natomiast jej realny obraz i rezultaty działań pracowników pomocy społecznej i wolontariuszy są łatwiejsze do zaobserwowania oraz przedstawienia poprzez analizę oczekiwań, możliwości i zagrożeń. W celu uzupełnienia tych ogólnych informacji, ale decydujących niekiedy o poziomie życia co najmniej kilkuset osób z marginesu społecznego ubóstwa, przedstawiono także najważniejsze akcje ośrodków pomocy społecznej dla ludności mniejszości narodowych i religijnych, w największych miejskich ośrodkach przygranicznych w Karpatach. Wieloletnie badania i wizyty studyjne pozwoliły na wyciągnięcie zaprezentowanych w zakończeniu tego opracowania wniosków.

W celu zrozumienia istoty całości kontekstu historycznego, zagadnienia integracji i uspołecznienia pomocy społecznej oraz działalności stowarzyszeń charytatywnych, dobroczynnych i filantropijnych w Europie Środkowej, w tym szczególnie w miastach wojewódzkich południowo – wschodniej Polski, leżących dawniej na obszarach pogranicza Galicji Zachodniej i Wschodniej, oraz na terenie Prešova

na Słowacji, niezbędne będzie przypomnienie epizodów charakterystycznych dla ogólnoeuropejskiego nurtu odnowy duchowej chrześcijaństwa; w tym szczególnie zwrócenia się w kierunku najbardziej potrzebujących oraz pracy nad wychowaniem i wykształceniem młodego pokolenia, bez znacznego zwracania uwagi na narodowość czy wyznanie przez potrzebujących pomocy.

Społeczeństwa wielonarodowościowych miast na obszarze Europy Środkowo-Wschodniej pełniły zwykle ważną funkcję pomocniczą w kreowaniu społecznych postaw integracji i współpracy, bardziej niż szerzenia konfliktów zbrojnych, których tragicznych skutków, kończących zwykle długotrwałe waśnie religijne, etniczne i narodowościowe znamy dobrze z Europy Zachodniej. Pamiętajmy, że zwłaszcza Galicja, określana jest przez wielu historyków jako Polski Piemont, wytworzyła specyficzny krajobraz kulturowy, będący współcześnie niejednokrotnie wyjątkowo kontrowersyjnym elementem dynamicznej identyfikacji społeczno-kulturowej, środkowo-wschodnio europejskich obszarów specyficznego indoeuropejskiego tygla kulturowego (Buszko, 1989). Dlatego też warto skupić uwagę na kwestii pomocy społecznej ubogim, często zagubionym w wieloetnicznych miastach pogranicza światów i kultur.

U podstaw idei dobra moralnego, typowego dla trzech wielkich religii monoteistycznych Europy i Azji, leżą istotne społeczne i socjalnie jasne rozróżniane czyny ludzkie, określane jako na „dobre” i „złe”, dozwolone i niedozwolone, godne i niegodne człowieka; sens tych rozróżnień oraz specyficzny charakter dobra moralnego wyjaśniano w kulturze zachodnioeuropejskiej w powiązaniu z dobrem jako celem nadrzędnym, który rozwija i uszczęśliwia człowieka.

Samo wyróżnienie dobra w jego sensie moralnym nastąpiło już w starożytności u Sokratesa, który w opozycji do relatywistycznego stanowiska sofistów, wskazał na nieuwarunkowany, powszechny charakter i bezwzględną wartość niektórych zalet składających się na ogólnie wówczas rozumianą cnotę; wyodrębniając zalety moralne, wprowadził on nowe pojęcie cnoty, potrzebnej dla osiągnięcia dobra i szczęścia, ale opartej na powszechnym prawie, wywodzącym się z natury, a nie z ludzkiego ustanowienia i mającej wyższość nad innymi dobrami. W kościele katolickim, w tym szczególnie w Polsce, od samego początku działalności prowadzona była praca mająca na celu zmniejszanie i usuwanie wszelkiego niedostatku z życia ludzi potrzebujących (bez względu na ich wyznanie) oraz udzielanie im pomocy do osiągnięcia niezależności materialnej i rozwoju osobowego; objęcie ubogich, chorych, samotnych, uciskanych i pozbawionych praw oraz potrzebujących szczególnej pomocy. Stanowiło to istotny przejaw służebnej postawy kościoła czyli diakonii; jako realizacji posłannictwa chrześcijańskiego w ramach duszpasterstwa, pozostającego w ścisłym związku z jego niektórymi jego dziedzinami w tym duszpasterstwo chorych, emigrantów, więźniów (Bieńkowski, 1985). W Polsce średniowiecznej, oprócz władzy monarszej, ośrodkami dobroczynności były początkowo dwory biskupie i klasztory; od XII w. stały się nimi przede wszystkim szpitale, prowadzone i wspierane przez zakony, m.in. Benedyktynów, którzy utrzymywali infirmary i apteki, Zakon Braci Szpitalnych NMP, Bożogrobców, Joannitów, Templariuszy, które również opiekowali się chorymi i ubogimi,

prowadzili dożywianie, opiekowali się sierotami i ułomnymi, a także kobietami samotnymi (Klaryski i Beginki). Duchowieństwo diecezjalne prowadziło zaś dzieła dobroczynne w ramach działalności każdej parafii doraźnie lub dzięki tzw. fundacjom szpitalnym, wspomaganym przez różne bractwa kościelne.

Na ziemiach polskich, na przełomie XVIII/XIX w. znajdujących się pod panowaniem trzech państw zaborczych, działalność charytatywna, filantropijna i opieka społeczna charakteryzowała się stosunkowo dużym zróżnicowaniem. Początkowo najlepiej zorganizowana była pomocniczość w zaborze pruskim, natomiast najslabiej w zaborze austro-węgierskim. Na obszerną strefę ubóstwa w Galicji – obejmującą zarówno dzieci, młodzież, dorosłych, jak i ludzi starszych wpływały zarówno uwarunkowania geograficzne, polityczne, a przede wszystkim gospodarcze. Galicja stanowiła wręcz symbol zacofania gospodarczego, pomimo że pod koniec XIX wieku nastąpił tu znaczny rozwój gospodarki kapitalistycznej (Kawalec i in., 2011). Ta opinia o katastrofalnym stanie życia mieszkańców Galicji została szeroko utrwalona przez Stanisława Szczepanowskiego. *„Galicja jest obecnie tem, czym była przed czterdziestu laty Irlandia, to jest krajem najuboższym, najnędzniejszym na całej kuli ziemskiej. Nie byłem w stanie wyszukać czy to w Europie, czy w Azji kraju, w którym by na głowę mniej produkowano, w którym by się gorzej i nędzniej żywiono jak w Galicji. (...) zwyczajne pożywienie większej części ludności galicyjskiej, gorszem jest od pożywienia nędzarzy angielskich w domach przytułku dla ubogich”* (Szczepanowski, 1888).

Realna opieka społeczna na obszarze Galicji Zachodniej, a znacznie później w Galicji Wschodniej, zaczęła się rozwijać intensywniej dopiero po uzyskaniu autonomii, co było konsekwencją wpływu, jaki społeczeństwo polskie uzyskało na organizację swoich praw poprzez wsparcie najpotrzebniejszych spraw społecznych (Kępski, 2002). W rezultacie do działań dobroczynnych, różnych akcji charytatywnych i rozwoju opieki społecznej przywiązywano tutaj stosunkowo dużą wagę, traktując je jako sposób rozwiązania kluczowych kwestii społecznych i skuteczną metodę integracji społeczeństwa pod zaborami. W akcje udzielania pomocy potrzebującym angażowała się wówczas zarówno administracja samorządowa, kościół rzymskokatolicki, cerkiew greckokatolicka, gminy żydowskie, także majątne osoby prywatne. W ówczesnych katolickich publikacjach, dobroczynność ujmowana była w kategorii najwyższej cnoty, łączonej z poświęceniem oraz powinnością pomagania bliźnim znajdującym się w niedostatku (Urbanek, 2003).

Na ziemiach etnicznie polskich, związki różnych towarzystw dobroczynnych powstawały początkowo na przełomie ostatnich stuleci. Jedną z pierwszych informacji w tej sprawie, pochodzącą z 1895 r., kiedy to we Lwowie powstał Związek Katolickich Towarzystw i Zakładów Dobroczynnych, który koordynował pracę stowarzyszeń św. Wincentego a'Paulo oraz innych towarzystw i dzieł charytatywnych. Podobne działania zostały zrealizowane także poprzez Towarzystwo św. Franciszka Salezego, które zostało założone w 1859 r. przez ks. Jana Bosko w celu kontynuowania pracy formacyjnej z młodzieżą i dziećmi z rodzin biednych i bezdomnych, zaś Salezjanie poświęcili swoje życie zakonne pracy z ubogimi dziećmi

i młodzieżą, organizując dla nich oratoria (miejsca nauki, zabawy, modlitwy i pracy), a także szkoły dające zawód i szanse dalszej nauki.

Opisane pokrótce powyżej przykłady to wyjątkowe elementy krucjaty dobroczynnej społeczeństwa chrześcijańskiego. Nawiązując do niezwykle chwalebnych tradycji chrześcijańskiej dobroczynności, również na pograniczu Galicji Zachodniej i Wschodniej rozwinęła się interesująca działalność prospołeczna.

Było to dzieło życia błogosławionego księdza Bronisława Markiewicza, często nazywane eksperymentem wychowawczym lub modelem wychowania chrześcijańskiego. Nieobce były mu systemy wychowawcze stosowane w zakładach dobroczynnych w większych miastach Galicji, jednak najwięcej zasad wychowania przejął od Salezjanów. Uzupełniał je dodatkowo własnymi przemyśleniami i dostosowywał do warunków społecznych i ekonomicznych istniejących w Galicji. Można stwierdzić, że zakłady salezjańskie kształciły wykwalifikowanych rzemieślników, zaś zakłady opiekuńcze ks. Markiewicza wzorowych gospodarzy i nowoczesnych rolników. Podstawową metodą w jego systemie była modlitwa i praca – jako źródło rozwoju osobowości człowieka i źródło utrzymania zakładów pomocowych. Proces włączania wychowanków do sumiennego wykonywania wszystkich czynności dnia codziennego, odbywał się stopniowo, trzeba było dzieciom zezwolić na wybór zajęć, ale równocześnie wskazywać na korzyści płynące z wybranej pracy dla nich samych i dla innych.

Bł. ksiądz B. Markiewicz podkreślał istotne elementy organizacji pracy: respektowanie zasady indywidualnego podziału obowiązków z uwzględnieniem zamiłowań wychowanka, atrakcyjności pracy, a równocześnie takiego jej planowania, by wymagało zespołowego działania. Wychowawcza wartość pracy była ściśle powiązana z rodzinną atmosferą zakładu. Wszyscy pracujący mieli przeświadczenie, że są u siebie i że pracują dla swojego dobra. Natomiast powściągliwość była zarówno zasadą, jak i metodą wychowania. Przejawiała się we wszystkich kategoriach życia zakładu poprzez umiarkowanie, skupienie, pokorę, posłuszeństwo, czystość, wyżywienie; zarówno w sferze działania, jak i myślenia. Powściągliwość wprowadzała ład i harmonię, była odczuciem miary we wszystkim, co wychowankowie przeżywali (Haratyk, 2001).

Metoda świecenia przykładem osobistym była szczególnie istotna dla każdego wychowawcy „Domów markiewiczowskich” w Galicji, którzy byli zobowiązani przede wszystkim do nauczania innych własnym przykładem. Zatem w wychowaniu dzieci i młodzieży szczególnie z rodzin ubogich lub bezdomnych - zdaniem ks. Bronisława Markiewicza - istotne jest stworzenie odpowiedniej atmosfery, wdrażanie do czynności pożytecznych i korzystnych, uwzględnianie indywidualnych cech psychicznych i fizycznych dziecka, stosowanie wzmocnień poprzez pochwałę, uśmiech, odpowiednią barwę głosu i mimikę. Osoba błogosławionego, który w swojej wizji modelu wychowania potrafił przejść ponad przemijaniem czasu i zmiennością nurtów myślenia, zaś jako kapłan i pedagog, umiejętnie dostrzegał to, co najbardziej w sercu niewinnego dziecka narażone jest na utratę ludzkiej godności. Wszystkie jego intuicje pedagogiczne rodziły się z troski o bezbronne

istoty i znajdowały odzwierciedlenie w poszczególnych aktach miłości dnia codziennego.

W kwestii ogólnopolskiej akcji pomocy społecznej warto wspomnieć, że w Poznaniu w 1907 r. zwołane zostało zebranie organizacyjne Związku Polsko-Katolickich Towarzystw Dobroczynnych, wzorujących się w swej organizacji i formach pracy na niemieckim „*Caritas verband*”, który odegrał pionierską rolę w stosunku do inicjatyw, które rozpoczęły się już po odzyskaniu niepodległości Polski w 1918 r. Wówczas zostały zawiązane we wszystkich diecezjach katolickich w Polsce, lokalne związki „*Caritas*”, które później stanowiły główne punkty pomocy społecznej w okresie okupacji hitlerowskiej.

Dramatyczna zmiana ustroju politycznego w Polsce, po zakończeniu działań II wojny światowej, sprawiła, że Rada Ministrów PRL w 1949 r. wydała uchwałę o upaństwowieniu wszystkich szpitali, znajdujących od wielu setek lat pod nadzorem i organizacją kościoła rzymsko-katolickiego. Szpitale parafialne zostały wówczas nieodpłatnie przejęte na własność skarbu państwa. Ponadto ówczesne władze państwowe ustanowiły nowe, komisaryczne zarządy we wszystkich siedzibach związków diecezjalnych „*Caritas*”. Celem działań tych specjalnych komisji była wówczas konieczność ujawnienia i ukrócenia rzekomych nadużyć finansowych i gospodarczych. Wówczas to realną dobroczynną pomoc społeczną wprowadzono wyłącznie do obszaru działalności lokalnych parafii. Jednak zgodnie ze swoim statutem „*Caritas*” udziela pomocy w sposób doraźny i długofalowy, materialny i finansowy wszystkim potrzebującym, osobom bezrobotnym, bezdomnym, chorym, w podeszłym wieku, dzieciom z rodzin ubogich a także imigrantom i uchodźcom. „*Caritas*” zobligowany jest stale do udzielania pomocy humanitarnej ofiarom wojen, kataklizmów i nieszczęść naturalnych, także poza granicami kraju.

Szczególne ożywienie działalności „*Caritas*” w Polsce, to zwłaszcza okres powstania i działalności „Solidarności” oraz aktywizacja zbiórek darów dla internowanych działaczy i ich rodzin, a następnie na początku lat dziewięćdziesiątych XX w., to głównie dystrybucja darów materialnych otrzymywanych z zagranicy. Współcześnie zaś organizacja ta szybko zmieniła swoją strategię i zajęła się udzielaniem pomocy charytatywnej dzięki środkom finansowym i materialnym pozyskiwanym od ludzi dobrej woli i innych instytucji społecznych. „*Caritas*” utworzyła ostatnio profesjonalne placówki opiekuńczo-wychowawcze: stacje opieki, ośrodki rehabilitacyjne, zakłady pielęgnacyjno-opiekuńcze, domy pomocy społecznej, warsztaty terapii zajęciowej, domy samotnej matki, oraz kuchnie dla ubogich, świetlice dziennego pobytu dla dzieci i osób w podeszłym wieku, itp. Warto pamiętać, że zwłaszcza postać św. Alberta Chmielowskiego stymulowała pozytywne rozwijanie działalności miłosierdzia chrześcijańskiego w tym stowarzyszeniu. W ciągu swego istnienia, „*Caritas*” w Polsce przygotowała i wdrożyła kilka programów ukierunkowanych zarówno na pomoc krajową, w tym organizację zimowego i letniego wypoczynku dla dzieci z ubogich rodzin, „Wigilijne Dzieło Pomocy Dzieciom”, „Jałmużna Wielkopostna”, „Kromka Chleba”, „Program Skrzydła”, „Okno życia” oraz zagraniczną, w tym zwłaszcza „Adopcję na odległość” (<http://przemysl.caritas.pl/index.php/ocaritas/sprawozdania>).

Powyższy, krótki zarys działalności charytatywnej i dobroczynnej pozwoli lepiej zrozumieć współczesne podstawy tej działalności, zwłaszcza że niemal wszystkie one czerpią z bogatej i chwalebnej tradycji dobroczynności na tych terenach, które regularnie trapiła przysłowiowa „*bieda galicyjska*”. Jakość życia na obszarach Rzeczypospolitej na przełomie wieków nie mogła być zatem odzwierciedleniem „*imperialnego rozwoju*” społeczeństw europejskich, w tym głównie trzech państw zaborczych Austrii, Prus i Rosji, gdyż przez ponad 100 lat okupowały one i wykorzystywały ekonomicznie Polskę, w tym niestety także zabijając, zamykając do więzień lub wywożąc na zesłanie znaczne grupy polskiego społeczeństwa, zwłaszcza te będące niezwykle istotne dla prawidłowego rozwoju narodu. Podtrzymanie zatem w Polsce, społecznej solidarności w połączeniu z autentycznym zrozumieniem i praktykowaniem pomocy chrześcijańskiej, pozwoliły przetrwać ten trudny okres i rozwinąć nowe – współczesne formy dobroczynności i wolontariatu.

Informacje te powinny być więc także uzupełnione o szczegóły poznane współcześnie w oparciu o wywiady zebrane podczas wyjazdów studyjnych i rozmów z przedstawicielami opisanych poniżej organizacji pomocy społecznej. Pamiętajmy, że współcześnie, także pozachrześcijańskie organizacje pomocy społecznej niosą również znaczący wkład w rozwój społecznej solidarności, w tym szczególnie w rodzinach mieszanych na obszarze miastach trans-granicznych. Pełen obraz obecnej sytuacji pomocy społecznej powinien zawierać również informacje opublikowane w redagowanych przez współpracowników tych organizacji czasopismach czy drukach ulotnych, a także danymi statystycznymi ze sprawozdań z działalności statutowej przygotowanych na potrzeby administracji państwowej i samorządowej.

Przemyśl: ukraińska pomoc społeczna

Tutejsza społeczność ukraińska przeżywa obecnie wyjątkowe dla swojej historycznej obecności w Przemyślu chwile, zupełnie unikalne w kontekście sytuacji geopolitycznej, pozwalające jednak z troską, ale i nadzieją patrzeć w przyszłość. Pamiętajmy, że po niezwykle traumatycznych latach II wojny światowej, kiedy to na skutek pochopnych decyzji przywódców mocarstw światowych, w odległości kilkunastu kilometrów od Przemyśla wytyczona została nowa granica pomiędzy Polską i Ukrainą, po której nastąpił masowy exodus wielu dziesiątków tysięcy osób. Tym niemniej pamiętajmy, wielu Polaków zostało jednak we Lwowie, natomiast w Przemyślu znalazła się grupa ukraińska, zdecydowanie mniejsza, w związku z czym, trudniej było im zachować swoją tożsamość narodową i niezależność ekonomiczną, wobec wyłaniających się powojennych problemów społeczno-ekonomicznych ale także religijnych czy kulturowych.

Tradycja zorganizowanej pomocy społecznej sięga w Przemyślu zarówno czasów austro-węgierskich jak i dwudziestolecia międzywojennego. Wówczas to, rozwinął się kontynuowany do dzisiaj, zwyczaj wspierania funduszu stypendial-

nego prowadzonego przez wybitnych przedstawicieli środowisk inteligencko – artystycznych ludności ukraińskiej.

Pomoc ta została skierowana na ustawiczny rozwój ukraińskiej świadomości narodowościowej młodego pokolenia, oczywiście co należy podkreślić, również z rodzin mieszanych zamieszkujących także wioski z okolic Przemyśla. Dosłowny zapis w statucie umożliwia im bowiem udzielanie pomocy finansowej dla funduszu stypendialnego. Ponadto opracowywane i wysyłane są listy intencyjne do ukraińskich międzynarodowych organizacji pomocy społecznej, fundacji i osób prywatnych z prośbą o wsparcie. Nawiązano także kontakty z rodzinami osób pochodzących z Przemyśla, którzy w wyniku II wojny światowej, jak również późniejszych decyzji politycznych, mieszkają obecnie w diasporach na terenie Kanady, Niemiec i USA. Obecnie to głównie i niemal jedyni darczyńcy tego stypendium. Wyrazami wdzięczności dla nich są przygotowywane i przesyłane donatorom filmy relacjonujące główne wydarzenia społeczności ukraińskiej w Przemyślu.

Głównymi stypendystami tego funduszu są uczniowie Szkoły im. Markiana Szyszkiewicza w Przemyślu. Okresowo wsparcie finansowe przekazywane jest tam na wyżywienie dla potrzebujących uczniów oraz drobne kwoty na nagrody i wyróżnienia za naukę i pracę społeczną. Wsparcie przekazywane jest także dla podtrzymywania kontaktów z grupami ukraińskimi w szkołach podstawowych i średnich w województwach północno-zachodniej Polski. Dostatecznie często fundusz wspiera również wyjazdy lokalnych ukraińskich zespołów artystycznych na festiwale regionalne i międzynarodowe (Huk, 2010).

Wsparcie pomocy społecznej dla osób dorosłych, głównie w podeszłym wieku, spoczywa na wolontariuszach grecko-katolickiego ośrodka „Caritas”. Pomoc ta polega głównie na sprzątanii i zakupach, zwłaszcza w okresach świątecznych. Osoby duchowne pełnią również comiesięczną posługę w domach osób obłożnie chorych. „Caritas” wspiera również akcje pomocowe wśród ludności potrzebującej na Ukrainie. Szczególnie wspierają pracowników społecznych z DPS w Prałkowicach. Jako społeczność dbają także o czystość i porządek na cmentarzu komunalnym w Pikulicach.

Przypomnijmy, że „Caritas” Archidiecezji Przemysko-Warszawskiej obrządku greckokatolickiego został powołany w dniu 19.03.1996 r. dekretem abpa Jana Martyniaka. Już w 1998 r. przeprowadzono pierwszą akcję charytatywną „Wigilijne dzieło pomocy Dzieciom”. W lipcu 1998 r. zorganizowano wakacje dla dzieci we Lwowie. W tym samym roku podjęto dzieło uporządkowania i koordynacji pracy charytatywnej w parafiach. Zorganizowano też akcję pomocy powodzianom na ukraińskim Zakarpaciu. W maju 1999 r. skoncentrowano się na udzieleniu wsparcia ofiarom konfliktów w Kosowie, a już miesiąc później potrzebowali go poszkodowani w wyniku trzęsienia ziemi w Turcji. Natomiast lipiec 1999 r. upłynął pod znakiem aktywizacji osób bezrobotnych, kiedy to powołano dla nich „Zakład Pracy Kinderland”. Kiedy zaś w styczniu 2001 r. pojawiły się informacje o trzęsieniu ziemi w Indiach, Greckokatolicka Caritas przeprowadziła zbiórki darów i pieniędzy. W tymże roku w maju pomocy potrzebowali też powodzianie na Ukrainie, a pod koniec roku w listopadzie zalane zostało Podkarpacie, więc zorganizowano

pomoc dla jego mieszkańców, szczególnie dla poszkodowanych rodzin z Ciężkowic.

W latach 2002 i 2003 Greckokatolicka Caritas Przemysko-Warszawska podjęła Współpracę z Caritas Ukraińską w organizowaniu akcji „Wigilijne Dzieło Pomocy Dzieciom” na Ukrainie, inicjując tam wspomniane formy działalności charytatywnej. Pomagano też pilotować tę akcję w Diecezjach Tarnopolskiej i Drohobyckiej. Kontynuacją tej wspólnej aktywności była współpraca z Caritas na Ukrainie w organizowaniu wypoczynku dla dzieci. Był to dla tej organizacji czas bardzo pracowity i owocny. W listopadzie 2003 r. dla ofiar wojny w Iraku zorganizowano pomoc finansową, która była przekazana do dyspozycji jako dar dla Ojca Świętego. Utworzono wówczas też magazyn na rzeczy ofiarowane przez ludzi dobrej woli dla poszkodowanych w wyniku tego konfliktu zbrojnego (Archiwum Caritas AW-P, 2003). Ponadto w 2003 r. Caritas Przemysko-Warszawska włączyła się w realizowanie projektu ekonomicznego Domu Opieki Społecznej w Prałkowcach. Wówczas też powstało Polsko-Ukraińskie Akademickie Centrum Caritas w Lublinie, powołane, aby organizować pomoc dla studentów z Ukrainy. Także w tamtym czasie rozpoczęto pracę nad projektem Domu Opieki Społecznej w Henrykowie. Idea ta przybrała imponujący kształt, gdy w 2004 r. zapoczątkowano realizację Centrum Wsparcia Społecznego Caritas w Henrykowie, w skład którego wchodzi warsztat terapii zajęciowej dla 25 osób, Środowiskowy Dom Samopomocy (ŚDS) dla 30 osób i dom pomocy społecznej dla 15 osób. Ruszyły wówczas prace remontowo-budowlane i adaptacyjne. Czasami szukano funduszy na większą doraźną pomoc w wypadku nagłej ciężkiej choroby, ciężkiej sytuacji losowej czy kataklizmu (powodzi, pożaru). W sytuacji takiej ogłaszano zbiórkę w całej parafii.

Podsumowując działalność greckokatolickiego Caritas, można stwierdzić, że polega ona dziś głównie na:

- zbiórkach funduszy na rzecz najuboższych mieszkańców parafii, głównie przed świętami Bożego Narodzenia i Wielkanocy, jak również w czasie wypadków losowych lub klęsk żywiołowych,
- sprzedaży świec wigilijnych, gdzie pozyskane fundusze przekazywane są na rzecz statutowej działalności Caritas,
- zakup węgla dla najslabiej uposażonych finansowo mieszkańców parafii,
- pomocy przy zakupie żywności dla najuboższych,
- zakup wyprawek szkolnych dla dzieci,
- pomocy dla więźniów ukraińskich osadzonych w Zakładzie Karnym w Przemysłu. Co roku Caritas organizuje dla nich „Pomoc Mikołajkową” w postaci paczek z żywnością, zaś przekazaniem tych paczek zajmuje się kapelan więzienny bezpośrednio współpracujący z więźniami. Caritas przemyski włącza się w akcje ogólnodiecezjalne organizowane przez siedzibę główną dla wszystkich parafii. Taką akcją jest np.: wspomniana powyżej zbiórka na pomoc wigilijną. Fundusze zbierane są we wszystkich parafiach, ale przekazywane wspólnie do siedziby głównej, gdzie są rozdzielane na poszczególne parafie, a następnie w nich dla poszczególnych ubogich wiernych. Caritas przemyski bierze także udział w zbiórkach organizowanych przez Rzymsko-

katolicki Caritas Polska. Są to wspólne akcje głównie na rzecz ofiar wielkich tragedii w Polsce i na świecie. Wówczas fundusze z takich zbiórek przesyłane są na ogólne rachunki bankowe Caritas Polska.

Caritas Archidiecezji Przemysko-Warszawskiej współpracuje z administracją Unii Europejskiej na poziomie dystrybucji żywności na potrzeby najuboższych. Jest podpisana umowa unijna z Caritas Polska, która rozdzielając żywność, część z niej przekazuje dla głównej siedziby Caritas Archidiecezji Przemysko-Warszawskiej, ta zaś rozdziela na poszczególne parafie i potrzebujących wiernych. W parafii przemyskiej liczącej ok. 600 rodzin, z pomocy Caritas korzysta jednak tylko około 20 rodzin (<http://www.przemysl-warszawa.caritas.pl/archiwum.html>). Pomoc ta, nie zamyka się jednak na samej parafii, gdyż do katedry przemyskiej uczęszczają również wierni z miejscowości położonych wokół Przemyśla i pomoc ta również skierowana jest dla tych rodzin.

Prezentowane tutaj dane nie są zbyt precyzyjne dlatego, że Caritas nie tworzy statystycznych dokumentacji swojej pomocy, ani statystyki darczyńców i obdarowanych. Są to spontaniczne akcje organizowane przez ludzi dla ludzi. Często też obie strony nie chcą żadnego rozgłosu – pomagają anonimowo. Trudno też znaleźć o nich informacje w mediach lokalnych, gdyż akcje te prowadzone są zazwyczaj dyskretnie.

Lwów: żydowska pomoc społeczna

Jakub Goldberg charakteryzując zjawisko biedy u Żydów oraz działalność bardzo licznych stowarzyszeń charytatywnych w dawnej Rzeczypospolitej, słusznie zauważył, że w przyjętej przez Żydów polskich, hierarchii wartości socjalnych, dobroczynność została wyniesiona na jedno z czołowych miejsc. Jednak zaważyły na tym nie tylko nakazy talmudyczne, ale też tendencja do odśrodkowej samopomocy społeczności żydowskiej oraz rozpowszechnione wówczas w tej wspólnotie poczucie solidarności wynikającej z ich gettoizacji. Cechy te wytworzyły się w specyficznych warunkach życia w diasporze, sprawiając, że Żydzi często byli narażeni na pogromy i destabilizację ekonomiczną, a przez to do konieczności korzystania z pomocy materialnej. Opinię tę odnieść można także do okresu dwudziestolecia międzywojennego w Polsce.

Instytucje finansowe które wspomagały zubożałą ludność żydowską bezprocentowymi lub niskoprocentowymi kredytami, tworzone były z inicjatywy Komitetu Ratunkowego we Lwowie oraz lokalnych Komitetów Ratunkowych powołanych w listopadzie 1918 r., a następnie, podobnie jak w innych regionach kraju, połączyły się na terenie województwa lwowskiego w sieć kas bezprocentowego kredytu „*Gemilas Chesed*”. Nie miały one formy spółdzielni kredytowych, ale pod pewnymi względami były do nich zbliżone. Podobnie jak w spółdzielniach obowiązywała w nich dyscyplina przy spłacie zaciąganych pożyczek, a jej przekroczenie groziło utratą możliwości uzyskania kolejnego kredytu. Inne podobieństwo do kas pożyczkowych polegało na możliwości wnoszenia wkładów pieniężnych przez

osoby prywatne, ale w odróżnieniu od kas spółdzielczych w kasach żydowskich, nie były one oprocentowane. Dlatego zamożniejsze jednostki, które się na to decydowały, traktowały wkłady bezprocentowe jako rodzaj filantropii (Wierzbieniec, 2003).

Współcześnie zaś najbardziej aktywną organizacją żydowską we Lwowie udzielającą pomocy społecznej jest „*Hesed-Arieh*”. Prowadzi ona bardzo rozbudowane akcje pomocy społecznej zarówno w postaci pomocy materialnej, jak i kulturalnej i duchowej. Organizacja została powołana do istnienia w 1998 r. i od tamtego czasu rozwija swoją działalność dobroczynną. Od pierwszych dni jej istnienia funkcjonuje tam spora liczba programów specjalistycznej pomocy, takich jak: „Jedzenie”, „Opieka domowa”, „Wolontariat”, „Kredyt na sprzęt rehabilitacyjny”, „Klub” oraz „*Hesed* na kołach”. Dla przykładu Program „Kredyt na sprzęt rehabilitacyjny” wspiera stale około 170 potrzebujących, ponadto zakupiono aż 830 jednostek sprzętu rehabilitacyjnego, które zostały dostarczone potrzebującym osobom. Od 2002 r. Program „Opieka domowa” został stworzony, aby pomóc osobom pozostającym stale w domu i osobom obłożnie chorym. Na początku 1998 r. pomagano w ten sposób jedynie 170 osobom, a dziś ten program pomaga więcej niż 600 osób w całym Lwowie. Ponadto otwarto siedem nowych jadalni, gdzie serwowane są codzienne posiłki i gdzie wydawana jest żywność na szabat. Dla osób tych, które nie mogą same ugotować sobie posiłków i które wymagają specjalnej diety, przygotowano program „Jedzenie do domów”. Program „Pralnia” obecnie rozwinął też swoją działalność, teraz zajmuje się również praniem pościeli, bielizny i naprawą butów, zapewnia też inną niezbędną pomoc, taką jak: strzyżenie, kąpiel, czy dezynfekcji w mieszkaniach. W ramach tych akcji prowadzone są też w domach potrzebujących akcje adaptacyjne przystosowujące mieszkanie do potrzeb osób niepełnosprawnych. Wielu wolontariuszy pracuje stale w *Hesed*, bez ich pomocy działalność ta byłaby niemożliwa. Obecnie działa ich około 350. Niestety, liczba ochotników stale maleje z upływem lat.

Od początku działalności tej organizacji ustanowiono też program „Kuratorzy”. To właśnie praca kuratorów pomaga wyraźniej sprecyzować kto i jakiej pomocy pilnie potrzebuje. Prowadzony jest też program „Rozmowa z książką”, którego wolontariusze zajmują się osobami niewidomymi oraz słabo widzącymi. Takie osoby są w stanie słuchać książek nagranych na taśmie. Liczba potrzebujących stale wzrasta z 50 do 90 osób rocznie. Natomiast program „*Mazel Tow*” dba o kobiety w ciąży i rodzin z małymi dziećmi. Zaczął on działać od października 2000 r. Natomiast od czerwca 2001 r. rozpoczął działalność program „Dzienne Centrum” czyli przedszkole dla osób starszych. Dziś znajduje tam opiekę około 90 dzieci i młodzieży (Hesed, 2019). Ponadto funkcjonuje program „Medyczny”, który zaczął się od jednej apteki we Lwowie, gdzie wskazane osoby mogą dostać leki ze zniżką 50%, a obecnie wzrósł do sporej sieci różnych usług medycznych, a wśród nich konsultacje lekarskie, pomoc stomatologiczna, a nawet operacje i hospitalizacje.

Po pierwszych latach działalności typowo dobroczynnej stało się jasne, że aktywność *Hesed* powinna być przeznaczony nie tylko na potrzeby pomocy spo-

łecznej dla osób starszych, ale także do odrodzenia kultury i tradycji żydowskiej, w sposób atrakcyjny dla młodego pokolenia i przyciągnięcia młodych do żydowskiej gminy wyznaniowej. Młodzież, dzieci i osoby w średnim wieku zaczęły częściej odwiedzić *Hesed*, wykorzystując okazję do komunikowania się ze sobą, studiowania żydowskiej historii, kultury i dziedzictwa religijnego. Żydowska młodzież otworzyła wkrótce teatr „Debiut”, przedstawiając choreograficzne ensemble i miniatury, działalność rozpoczął żydowski zespół muzyczny Klezmer. Społeczność ta jest szczególnie dumna z otwartego Muzeum „Śladami Żydów galicyjskich”. Można też pochwalić ich za coroczną organizację festiwalu książek, które odbywają się nieprzerwanie w ciągu ostatnich 12 lat (<https://hesed-west.org.ua/?cat=48>). Z pewnością, bez wsparcia finansowego JOINT-u nie byłoby możliwe wykonanie tej ogromnej pracy charytatywnej.

We Lwowie w 1899 r., została założona organizacja „*B'nai B'rith Leopoldis*” przez grupę przedstawicieli inteligencji żydowskiej Galicji Wschodniej. Przez prawie pół wieku była ważnym duchowym centrum galicyjskich gmin żydowskich. W 1938 r. władze państwowe zakazały dalszej działalności. W okresie okupacji hitlerowskiej, zdecydowana większość jej członków zostało wymordowanych w obozach koncentracyjnych i gettach. Dopiero w 1995 r., *B'nai B'rith Leopoldis* została restaurowana dzięki aktywnej pomocy napływającej z Europy Zachodniej w szczególności dzięki wsparciu Josepha Dombergera i dra. Alexandra Schwarza z Monachium (*B'nai B'rith Europe*, 2019). Obecnie wsparcie skierowane jest do wszystkich potrzebujących potwierdzających kontakty ze społecznością żydowską. Oblicza się że wsparcie otrzymuje około 1300 osób. Na Politechnice Lwowskiej prowadzona jest stołówka z gorącymi posiłkami dla dorosłych, na weekendy przygotowywane są produkty mleczne (50 osób/dziennie).

Organizacja ta udziela też pomocy medycznej osobom przewlekle chorym, co miesiąc są przyjmowane kolejne osoby (450 os./miesięcznie) do pięciu specjalistów, min.: kardiolog, dermatolog, rehabilitant, stomatolog. Do użytku oddano specjalistyczny aparat diagnostyczny dla kardiologii ufundowany przez środowiska z Wielkiej Brytanii. Tutejsi lekarze to głównie wolontariusze. Organizacja wspiera również regularną wymianę dwóch kompletów pościeli na osobę w pralniach (40 os./miesięcznie). Osoby obłożnie chorzy wspierani są przez wolontariuszy, którzy otrzymują od tej Organizacji, niewielkie kwoty przeznaczone na podstawowe zakupy spożywcze i medyczne. Szczególnym wsparciem finansowym wspierane są ośrodki przedszkolne dla dzieci. Opłaceni są wychowawcy i opiekunowie, ferie letnie, wyżywienie, uroczystości. Część funduszy przeznaczane są na prace remontowe. Dzieci pochodzą głównie z rodzin żydowskich, mieszanych, niepełnych i wielodzietnych. Lwowski ośrodek wspiera i koordynuje działania medyczne (lekarские i farmaceutyczne) w trzech obwodach: lwowskich, ivanofrankivski i tarnopilski (500 os./miesięcznie) (<https://www.bnaibritheurope.org/humanitarian-aid/>). Drugi główny ośrodek znajduje się w Kijowie.

Ponadto Związek Gmin Żydowskich (USCJ) jest jeszcze jedną główną międzynarodową organizacją żydowską wspierającą pomoc społeczną dla najbardziej potrzebujących członków diaspory. Ich działania kierunkują się jednak na wsparciu szerokiego

spektrum pomocy społecznej, również przez działania z pogranicza współtworzenia prawa, czy ochrony dziedzictwa kultury. W latach 90-tych organizacja ta prowadziła we Lwowie kosztowną kuchnię dla religijnej społeczności żydowskiej, przy czym przygotowane posiłki były rozwożone do domów potrzebujących. Szczególnie istotne dla tej działalności było przygotowanie odpowiednich, zgodnych z tradycją potraw kosztownych z okazji różnorodnych świąt religijnych. Rocznie na tego typu akcję przeznaczano około 40 tys. euro. Obecnie działalność ta ograniczona jest ze względów finansowych jedynie do przygotowania i podania na miejscu posiłków szabasowych i świątecznych (<https://www.ucsj.org/blog/2013/04/16/ucsj-accomplishment-lviv-director-meylakh-sheykhet?rq=Lviv>).

Współcześnie główna działalność organizacji ma jednak bardziej wymiar pomocy duchowej niż materialnej. Do głównych ich sukcesów należy zaliczyć bowiem skuteczne wnioskowanie w Sądzie Najwyższym Ukrainy w sprawie wstrzymania prac budowlanych na obszarze historycznego kwartału żydowskiego we Lwowie. Administracja i firmy prywatne chciały tam utworzyć nowoczesne centrum handlowe i hotel. Przypomnijmy że w miejscu tym wciąż znajdują się ruiny niegdyśszego zabytku architektury Synagogi Złota Róża (UCSJ, 2020). Aktywność wolontariuszy i sympatyków tej organizacji skupia się obecnie na odrestaurowaniu zabytków kultury żydowskiej, głównie kaplic cmentarnych (*ohel*) i kirkutów na Ukrainie i Białorusi. Prace prowadzone były między innymi w Żydaczowie i Samborze, gdzie za pomocą specjalistycznej aparatury geofizycznej prowadzono liczne prace badawcze. Dzięki za licznym interpelacjom skutecznie wpływano na zmiany w zapisach wykonawczych prawa administracyjnego i budowlanego dotyczącego zabytków kultury żydowskiej na Ukrainie.

Prešov – romska, ukraińska, węgierska i żydowska pomoc społeczna

Zupełnie inna sytuacja z pomocą społeczną jest po południowym łuku Karpat. Północno-wschodnia Słowacja zamieszkiwana jest obecnie przez wyjątkowo liczną mieszankę grup narodowościowych i religijnych. Prowadzona przez poszczególne kraje polityka wspierania własnych organizacji społecznych, często kosztem organizacji pozostałych grup narodowych czy religijnych sprawia, że sytuacja jest tam dosyć trudna i skomplikowana. Powołanie pierwszych grup wolontariuszy greckokatolickich pod patronatem Caritas miało miejsce w Prešowie już w 1992 r., które z czasem przekształciło się w Centrum Pomocy Społecznej w Prešowie. Wówczas organizowano pierwszą pomoc humanitarną w formie ubrania dla potrzebujących na Ukrainy. Od 1993 r. datuje się początek funkcjonowania domu dla bezdomnych w Prešowie oraz organizację pobytu na koloniach dzieci z Czarnobyli, w poszczególnych rodzinach.

Począwszy od 1994 r. rozwijała się akcja zakładania pierwszych charytatywnych działań społecznych w pozostałych miejscowościach regionu: Vranove, Stara Lubovna, Michalovce, Humene, Svidnik. Wówczas rozpoczyna się też akcja obozów

letnich dla dzieci z rodzin społecznie zaniedbanych. W Prešovie i Starej Lubovni przygotowywano też paczki żywnościowe dla potrzebujących rodzin w Chorwacji. Rozpoczęto wspieranie i współpracę z misjonarzami. W kolejnych latach rozwijano lokalne ośrodki pomocy społecznej oraz zwiększano zakres oferowanej pomocy społecznej, w tym w zakresie pralni społecznych, oraz rozwijano działania kulturalne. Rozpoczęto współpracę z ogólnoeuropejskimi organizacjami charytatywnymi oraz rozpoczęto aplikację o granty finansowe Unii Europejskiej (ECHO – pomoc ofiarom powodzi) (<https://gkcharita-po.sk/nasu-cinnost-podporuje-aj-mesto-presov/>). W 1997 r. otwarto hospicjum w Prešovie. Natomiast od 2000 r. regularnie prowadzone są kursy specjalistyczne, zawodowe, trenerskie i motywacyjne skierowane na wąskie grupy beneficjentów zarówno ze środowisk ubogich jak również personelu i administracji zajmującej się zorganizowaną pomocą społeczną.

Od 2003 r. datuje się zinstytucjonalizowana współpraca między organizacjami podległymi zarówno rzymskokatolickiemu jak i greckokatolickiemu Caritas w regionie Prešova. Zwiększeniu uległa także liczba prac remontowo-adaptacyjnych regionalnych ośrodków pomocy społecznej. W kolejnych latach rozwijano także współpracę z Towarzystwem św. Alberta, oddział we Wrocławiu (Charita Grekokatolicka, 2019).

Dla przykładu w Prešovie mieszka obecnie również około 200 Węgrów, i nie posiadają oni żadnej organizacji społecznej niosącej pomoc charytatywną. Brak jest zatem oficjalnych spotkań, większość spotyka się nieformalnie wyłącznie w gronie rodziny i najbliższych przyjaciół. Najprawdopodobniej ostatnie wspólne uroczystości miały miejsce w latach 60-tych.

W Prešovie jest też sporo mieszanych rodzin, ale typowych rodzin węgierskich jest już bardzo mało. Natomiast zupełnie inaczej sytuacja ta wygląda w Koszycach. Jest tam około 10 tys. Węgrów, są tam zespoły kultury węgierskiej, jest gimnazjum, szkoła węgierska, w latach 90-tych była wydawana gazeta węgierska „Dziennik Wschodni”.

Na dzień dzisiejszy jest możliwa pomoc społeczna wyłącznie dzięki organizacji charytatywnej w Kościele, w Prešovie jest więc charytatywna organizacja katolicka, podobna działa również w Diakonii Luterańskiej. Istotne jest że działalność pomocowa organizowana dla wszystkich potrzebujących. Współcześnie Węgrzy mieszkający na Słowacji nie są zamożni. Większość Węgrów zamieszkuje obecnie na wsi, ponieważ miasta się szybciej przyjmowały kulturę słowacką, chociaż w czasach historycznych to Węgrowie stanowili większość w miastach i poszczególnych związkach wyznaniowych (Konya, 2013).

Natomiast niewielka społeczność żydowska w Prešovie prowadzi zorganizowaną pomoc społeczną, na którą przeznaczony jest specjalny fundusz, który zajmuje się starszymi osobami, zatrudniają lekarza, wolontariuszy. Wolontariusze przychodzą do nich do domu, starsze osoby często nie mogą chodzić, wówczas zabezpieczana jest dla nich stała opieka lekarska, zabezpieczany jest też stały socjalny kontakt. Osoby te są zabierane na koncerty, udostępniana jest dla nich też hipoterapia. Pomoc charytatywna odbywa się indywidualnie,

w zależności do tego, kto czego na bieżąco potrzebuje. Gmina żydowska zajmuje się wszystkimi sprawami organizacyjnymi, pomoc otrzymuje zaś około 20 osób na około 60 zarejestrowanych w tej organizacji. Finansowanie działalności pochodzi także ze wsparcia finansowego organizacji niemieckich, które udzielają rekompensaty osobom poszkodowanym w trakcie II wojny światowej. Ogólnie liczba osób pochodzenia żydowskiego w Prešovie to około 150 osób. Poza opisaną działalnością przeprowadzane są akcje kulturowe, koncerty, społeczne dialogi międzykulturowe, spotkania z okazji różnych świąt, takich jak Chanuka czy Nowy Rok. Prowadzone są zajęcia dydaktyczne z języka hebrajskiego. Społeczność prowadzi również muzeum, często przyjeżdżają również studenci, którzy piszą prace naukowe (Eckhausova, 2013).

Podsumowanie

Poprzez obraz dobroczynności rzymskokatolickiego społeczeństwa, które jest dominującym wyznaniem w Europie Środkowej, dostrzegamy szczególny wyraz humanitarnego utylitaryzmu. Pozwolił on zgodnie koegzystować mniejszościom poszczególnych grup narodowościowo-religijno-etnicznych zamieszkujących obszary wchodzące niegdyś w skład Rzeczypospolitej Obojga Narodów.

Późniejszy rozwój inicjatyw służących dobroczynności i opiece społecznej znalazł więc wyraz zarówno w powstawaniu zgromadzeń zakonnych poświęcających się pomocy potrzebującym, jak i pomocowych stowarzyszeń świeckich. Typową formę działalności charytatywnej stanowiło w czasach historycznych stworzenie „dzieła pomocy” służącego zaspokajaniu potrzeb biednych i cierpiących. Inicjatywa społeczna była wówczas połączona zazwyczaj z fundacją oraz z przeznaczeniem funduszy na jej funkcjonowanie.

Dla mieszkańców Polski szczególnie pontyfikat papieża Jana Pawła II potwierdził w teorii i praktyce działalność dobroczynną kościoła katolickiego; korzystając z różnych okazji, wielokrotnie apelował on do społeczności światowej, by okazywała pomoc ludziom chorym, biednym i zagubionym, by nie zostawiano tych osób bez środków do życia. Szczególnie uwidacznia się to podczas podróży apostolskich w te regiony świata, gdzie panuje nędza, bieda, choroby i inne dolegliwości życia społecznego (<http://www.wikijp2.pl/index.php?title=Dobroczynno%C5%9B%C4%87>). Należy zauważyć również, że Jan Paweł II nie tylko w teorii nauczał o dobroczynności, lecz przede wszystkim stosował ją w praktyce. Wielokrotnie za swego pontyfikatu Papież wspierał finansowo ofiary wojen, powodzi czy kataklizmów. Przeznaczał też liczne środki finansowe na realizację projektów prowadzonych przez organizacje charytatywne, dając w ten sposób najlepszy dowód, że zależy mu na każdym człowieku. Modernizował i kupował sprzęt medyczny do szpitali, aby mogły one jak najlepiej służyć ludziom chorym i cierpiącym (WikiJPII - Centrum Myśli Jana Pawła II, 2020).

Pamiętajmy, że także dla sumiennych wyznawców judaizmu i muzułmanów, dobroczynność była i jest jednym z najistotniejszych nakazów i obowiązków

wiary, spełniając przy tym ważne funkcje religijne oraz społeczne. Obowiązkiem każdej dobroczynności, działalności charytatywnej, datku, jałmużny, gestu miłosierdzia czy sprawiedliwego działania jest połączenie ich z wypowiedzeniem błogosławieństwa.

Prowadząc badania historyczno-socjologiczne nad opieką społeczną, warto byłoby odpowiedzieć także na współczesne pytania, czy opieka publiczna organizowana na szczeblu gminy, miasta i powiatu jest w takim samym stopniu dostępna dla ludności polskiej, ukraińskiej, słowackiej i żydowskiej, czy też w/w instytucje publiczne uwzględniały przede wszystkim interesy ubogich chrześcijan Polaków. Warto również zwrócić uwagę, w jakim stopniu Polacy, Ukraińcy i Żydzi korzystają z przydzielanych subwencji rządowych na cele opieki społecznej. W prowadzonych w przyszłości badaniach należy bliżej przyjrzeć się inicjatywom prywatnym dotyczącym dobroczynności i opieki społecznej, podejmowanym zarówno przez ludność polską, jak i ukraińską, a także żydowską, niemiecką, słowacką czy węgierską, a ponadto trzeba podjąć szczegółowe badania dotyczące inicjatyw podejmowanych w tym względzie przez cerkiew greckokatolicką i cerkiew prawosławną, a także gminy żydowskie. Źródłowo w przypadku Euroregionu Karpackiego jest to możliwe w odniesieniu jedynie do większych ośrodków miejskich dawnej Galicji, takich jak Lwów, Przemyśl, Stanisławów, Drohobycz, w przypadku wyłącznie ludności polskiej oraz żydowskiej w Krakowie i Tarnowie. Warto także zwrócić uwagę na mniejsze ośrodki miejskie oraz niektóre wsie, ale w tym wypadku baza źródłowa jest często niewystarczająca do wnioskowania (Kawalec i in., 2011). Osobnego omówienia wymaga kwestia źródeł i opieki społecznej w Galicji w okresie autonomii w świetle historiografii ukraińskiej, a także austriackiej, niemieckiej, izraelskiej.

Dla osób zainteresowanych tematem, równie w tym przypadku nieodzowne jest sprawdzenie aktualnych informacji na właściwych stronach internetowych poszczególnych organizacji pomocy społecznej oraz wiadomości o licznych organizacjach pomocy ogólnonarodowych czy religijnych, które wspierają główne ośrodki religijne skupione zwykle w najbogatszych krajach. Na szczęście stamtąd zwykle pochodzi też niewielka część wsparcia finansowego na bieżącą działalność dobroczynną poszczególnych organizacji regionalnych.

Literatura

1. Bieńkowski, L. (red.). (1985). *Encyklopedia katolicka*. TN KUL, Lublin.
2. Buszko, J. (1989). *Galicja 1859 – 1914. Polski Piemont*. KAW, Warszawa.
3. Haratyk, A. (2001). *Rozwój opieki nad dziećmi i młodzieżą w Galicji doby autonomicznej*. IP UW, Wrocław.
4. Kawalec, A., Wierzbień, W., Zaszklina, L. (red.). (2011). *Galicja 1772 – 1918. Problemy metodologiczne, stan i potrzeby badań*. W. URz, Rzeszów.
5. Kępski, C. (2002). *Idea miłosierdzia a dobroczynność i opieka*. W. UMSC, Lublin.
6. Szczepanowski, S. (1888). *Nędza Galicji w cyfrach i program energicznego rozwoju gospodarstwa krajowego*. Lwów.

7. Urbanek, B. (2003). *Towarzystwa dobroczynności na ziemiach polskich w XIX stuleciu*. Medycyna Nowożytna.
8. Wierzbieniec, W. (2003). *Żydzi w województwie lwowskim w okresie międzywojennym*. W. URz, Rzeszów.

Netografia

9. <https://www.bnaibritheurope.org/humanitarian-aid/> (dostęp: 24.12.2020).
10. <https://gkcharita-po.sk/nasu-cinnost-podporuje-aj-mesto-presov/> (dostęp: 27.12.2020).
11. <https://hesed-west.org.ua/?cat=48> (dostęp: 26.12.2020).
12. <http://przemysl.caritas.pl/index.php/ocaritas/sprawozdania> (dostęp: 24.12.2020).
13. <http://www.przemysl-warszawa.caritas.pl/archiwum.html> (dostęp: 22.12.2020).
14. <https://www.ucsj.org/blog/2013/04/16/ucsj-accomplishment-lviv-director-meylakh-sheykhet?rq=Lviv> (dostęp: 26.12.2020).
15. <http://www.wikijp2.pl/index.php?title=Dobroczynno%C5%9B%C4%87> (dostęp: 25.12.2020).